

AZ AI ALKALMAZÁSOK ÉS A SZERZŐI JOGI SZABÁLYOZÁS VIADALÁRÓL MAGYARORSZÁGON

Belinszki Zoltán

író, PhD hallgató

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A szerző elérhetősége: zbelinszki72@gmail.com

DOI: [10.47272/KIKPhD.2024.2.3](https://doi.org/10.47272/KIKPhD.2024.2.3)

ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen tanulmány témája két és félezer éves paradoxonra¹ utal. Az eleai Zénon emlékezetes felvetése Akhilleusz és a teknős viadaláról szól,² ezzel igazolva Parmenidész téziséét, miszerint mozgás valójában nincs. Bognár Gergely egy tanulmányában így ír erről: „A dikhotomiánál egy szakaszt (távolságot) végtelen számú részszakaszra oszt Parmenidész tanítványa. (...) Akhilleus hiába ér oda, ahol azelőtt a teknős volt, az mindig picit előre megy. Ebben az esetben még azt sem jelenthetjük ki, hogy a végtelen idő alatt beérné a teknőst arról, amiről a tapasztalat tanúskodik, hogy le is hagyja, abszolút nem beszélhetünk.”³

Az AI alkalmazások és a jogi szabályozás esetében indokolt a párhuzam. A szerzői jog fejlődésének sebesség sokkal lassabb, mint a mesterséges intelligenciáé.

A mesterséges intelligencia alkalmazás rövid ismertetését követően a szerzői jogi szabályozás szereplői és szerepeik változásának felmérésére teszek kísérletet, elsősorban forráselemzés révén.

KULCSSZAVAK

Adat, mesterséges intelligencia alkalmazás, AI alkalmazás, szerzői jog.

I. Bevezetés

Korunkban az adat az új arany, amiből az is következik, hogy egyes piaci szereplők jogtalan módon is igyekeznek birtokukba venni. 2022-ben jelent meg a Deloitte Tech Trends tanulmánya, melynek kapcsán Szöllősi Zoltán kijelentette: „Az egyik kulcskérdés a technológia elterjedésében a biztonság kérdése: az elmúlt években soha nem látott mértékben nőtt meg az adatvesztési incidensek száma, egyre nagyobb kárt okozva a szervezeteknek, és a trend folytatódni látszik.”⁴ A folytatódó trendre friss hazai példát

¹ A paradoxon Pánczél Róbert előadásában: https://www.youtube.com/watch?v=ZsD_tgTvv4 (2024.08.30.)

² Az eredeti forrás Arisztotelész Physica c. műve

³ Bognár Gergely: *A megoldatlan Zénon paradoxonok kétezer-öttszáz éve új gondolatokat ébresztenek*. Budapest, ELTE TTK, 2004. 8. o.

⁴ *Az adatmegosztás új korszaka: jó a cégeknek, jó a fogyasztónak*.

<https://www2.deloitte.com/hu/hu/pages/technologia/articles/techtrends2022-adatmegosztas.html> (2024.08.30.)

adnak a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság éves beszámolóí.⁵ A NAIH 2022 óta közli az adatvédelmi incidensek számát: 2022-ben összesen 178 esetet említ,⁶ 2023-ban már 220-at.⁷

Visszatérve az Akhilleusz és a teknős viadalával vont párhuzamhoz, számos kérdés vetődik fel. Vajon tényleg mozgásban van a szabályozás? S ha igen, tényleg sosem éri utol az AI alkalmazás? Vagy nem igazolódik a paradoxon, és már régen el is hagyta?

Elmondható, hogy miközben a mesterséges intelligencia alkalmazás területére záporozik az információ, a jogi szabályozás nemzetközi és hazai szinten is lemaradt. A ChatGPT⁸ 2022 novemberében jelent meg, és már az ötödik továbbfejlesztett változatnál tart. A ChatGPT-4-omnio jelenleg ötven nyelvet támogat,⁹ továbbá minden felhasználó számára ingyenes. A Meta szintén 2023-ban indított Llama sorozata 2024 tavaszán a harmadik változathoz érkezett el,¹⁰ és július végén megjelent a 3.1-es verzió,¹¹ mely Mark Zuckerberg szerint olyan nyílt forráskódú AI-modell,¹² melynek legújabb változatai 2025-től a legfejlettebbek lesznek az iparágban.

A szabályozás sokkal lassabb, alig észrevehető sebességű változása a szerzői jog terén mostanáig is okozott és jelenleg is okoz méltatlan helyzeteket. A jogtulajdonosokat készületlenül érték a mesterséges intelligencia alkalmazás előretörésével teremtődött új lehetőségek. Többségük számára már a műveikkel történő visszaélések észlelése és dokumentálása is nehézséget okoz,¹³ egyre

⁵ A NAIH éves beszámolóí. <https://www.naih.hu/ev-es-beszamolok> (2024.08.30.)

⁶ Ezen belül az előző évekről áthozott ügyek száma: 47. Uo. A közzététel időpontja 2023.03.31. 11. o.

⁷ Ezen belül az előző évekről áthozott ügyek száma: 57. Uo. A közzététel időpontja 2024.03.28. 12. o.

⁸ Alex Hern: *AI bot ChatGPT stuns academics with essay-writing skill and usability* <https://www.theguardian.com/technology/2022/dec/04/ai-bot-chatgpt-stuns-academics-with-essay-writing-skills-and-usability> (2024.08.30.)

⁹ A beszélt nyelvek 97%-át ld. Kyle Wiggers: *OpenAI debuts GPT4o „omni” model now powering ChatGPT* https://techcrunch.com/2024/05/13/openais-newest-model-is-gpt-4o/?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2x1LmNvbS8&guce_referrer_sig=AAADlpf-BDNcYBnGc507_UkVTxFEWpqz4z0dc-294IVjI_bUMOfw7PxaQ3i1q6iIENV-YPsc8sEw6_w5j7tXMIDMFZ0dMDHEj4MalsTONFymv1_aAnbvIG1cIpFSjLnKA-DXMnwr5BveXiybLHC5j3WVDC51xgJluEMn1YTI0ypSKCy (2024.08.30.)

¹⁰ Tehseen Zia: *Meta Llama 3 bemutatása: Előrelépés a nagy nyelvű modellekben.* <https://www.unite.ai/hu/unveiling-meta-llama-3-a-leap-forward-in-large-language-models/> (2024.08.30.)

¹¹ *Introducing Llama 3.1: Our most capable models to date.* <https://ai.meta.com/blog/meta-llama-3-1/> (2024.07.28.)

¹² *Open Source AI Is the Path Forward.* <https://about.fb.com/news/2024/07/open-source-ai-is-the-path-forward/> (2024.08.30.)

¹³ Az Amerikai Zeneműkiadók Szövetsége szerint „(...) gyakorlatilag egy teljes munkaidős állás követni az MI terület fejleményeit, így aránytalanul nagy terhet ró a jogtulajdonosokra, ha minden egyes alkalommal külön jelezniük kell, hogy nem vagy csak díjazás fejében engedélyezik a művek felhasználását.”

Ld. Rónai András: *A zeneipar üdvözölte az EU tervét az MI szabályozására, de több részlet aggasztó lehet a jogtulajdonosoknak.* <https://dalszerzo.hu/2024/01/05/a-zeneipar-udvozolte-az-eu-tervet-az-mi-szabalyozasara-de-tobb-reszlet-aggaszto-lehet-a-jogtulajdonosoknak/> (2024.08.30.)

magasabb szintű informatikai támogatást igényel, a jogorvoslat esélyét pedig minimálisra csökkentik a nem egy esetben elavult, vagy – a mesterséges intelligenciára vonatkozóan – még meg sem született jogszabályok.

Ez a publikáció műfaját tekintve tanulmány, azon belül problémafelvetés. A témakör irodalma igen jelentős, és egyre gyorsabb ütemben növekszik. Komoly kihívást és éveken át tartó munkát jelent a feldolgozása még akkor is, ha egy kicsiny, de még értelmezhető szeletét kutatjuk. A kutatás első fázisából következően ez a cikk az első részeredményeket tartalmazza abból a célból, hogy a téma iránt érdeklődők számára új irányokat, forrást és inspirációt adhasson.

Számos olyan kérdést fogalmazhatunk meg, melyekre jelenleg még csak sejtethők a válaszok. A mostani tudásunk legfeljebb a tények rögzítésére, értelmezésére és irányok kijelölésére alkalmas. Számolnunk kell azzal, hogy jelen tanulmány felvetései, következtetései és megállapításai – legyenek mégoly óvatosak is – a későbbiekben korrekcióra szorulhatnak.

II. Az adat az új arany

II.1. A mesebergi idézet

Angela Merkel, korábbi német kancellár 2019-ben egy kormányülés után így fogalmazott: „Az adat az új olaj”, nyersanyag a gazdaság számára új termékek előállításához, az adatok felhasználására épülő digitalizáció pedig drámai mértékben átalakítja a társadalmat”.¹⁴ A mesebergi beszéd elejét azóta számos helyen idézik, ám a folytatás nem közismert. A politikus a fentiekből azt a következtetést vonta le, hogy az államnak adattakarékos módon kell működnie, vagyis a lehető legkevesebb személyes adatot gyűjtve állampolgáraitól. Azonnal megkezdték annak a törvénynek az előkészítését, mely a szövetségi állami szerveknél gyűjtött adatok anonimizált formában történő átadásáról rendelkezik.

Az olajért vívott harc korábbi eseményei aggasztó jövőképet vetítenek elének az adatokkal kapcsolatban. Szentesi Zöldi László 2004-ben azt írta: „(...) a világpolitika egyik legfőbb mozgatórugója a kőolaj.”¹⁵ Az elmúlt évtizedekben a nyersanyag birtoklása iránti vágy okozott forradalmakat és háborúkat Kuvaitban, Líbiában, Venezuelában. 2012-ben Molnár András vázolta fel a jövő lehetséges kőolaj konfliktusait, a Kül-Világban közölt cikkéből idézem: „A Közép-Ázsiában végbemenő energetikai hatalmi átrendeződés Kína és Oroszország között pedig egyértelműen ilyen jellegű konfliktus potenciált rejt magában.”¹⁶ Az orosz-ukrán konfliktus hatásait a kőolaj elérhetőségére és árára a tanulmány fókuszának megtartása érdekében itt nem részletezem.

¹⁴ Az adat az új olaj. <https://www.portfolio.hu/20191118/merkel-az-adat-az-uj-olaj-407459> (2024.08.30.)

¹⁵ Szentesi Zöldi László: *Harc a kőolajért*. <https://magyarnemzet.hu/archivum-magyarnemzet/2004/08/harc-a-koolajert> (2024.08.30.)

¹⁶ Molnár András: „Peak-Oil”, és a jövő kőolaj konfliktusai. *Kül – Világ* 9(1-2), 2012.

Arra való utalást, hogy először ki nevezte az adatot aranynek, eddig nem találtam. Az aranyláz története 1693-ban, Brazíliában¹⁷ kezdődött, a legutóbbi 2010-2011-ben, Alaszkában volt. Mindenütt közös vonás, hogy nem az aranyásók jártak jól, hanem a rájuk települő bankok, a kereskedelem és a vendéglátóipar.

II.2. Az adatláz kitörése

Először a 2007-2009-es gazdasági válság után értékelődött fel a hatékonyságnövelés, mint a versenyképesség egyik biztosítója, és egyben lendületet adott a negyedik ipari forradalomnak (Ipar 4.0), melynek fókuszában a digitalizáció áll. Bekövetkezett az adatrobbanás. Eric Schmidt 2010-ben jelentette ki: „Ma két nap alatt több információt kreálunk, mint amennyit 2003-ig csináltunk”.¹⁸ Abban az évben átlagosan 2,5 trillió adatot termeltünk naponta.¹⁹ Ezt tartalomrobbanás is kísérte: győzött az a trend, hogy az internet a legfőbb információforrássá lép elő, egyre kevesebb a szöveges adat, egyre több a videó.

Nagyjából egy évtizeden át tartott az az időszak, amikor a piaci szereplők már rendelkeztek megfelelő mennyiségű adattal, ám annak manuális feldolgozása lassan haladt és sok hibával járt. A következő lépést az adatfeldolgozási kapacitás megnövelése jelentette. A manuális módszerek ideje lejárt: kis lépések helyett nagyságrendi ugrásra, ehhez pedig paradigmaváltásra volt szükség. Elérkezett a mesterséges intelligencia korszaka.

48

II.3. Az adatláz első komolyabb tünetei

A számos érintett terület közül ebben az alfejezetben három, egymástól látszólag távol álló, mégis hasonló példát említünk: a WEB 3.0 működését (egy, a Meta működésén értelmezett példával), a belső ellenőrzés új lehetőségeit, és egy népszerű webáruház kommunikációját.

Miközben a szakmai diskurzus évek óta a WEB 3.0-ról szól, a kifejezés konszenzusos jogi vagy tudományos definícióját még nem alkották meg. A számos megközelítés nagy részében két elem ismétlődik: a gépi tanulás (AI) és a blokklánc technológia. A rendszer célja az, hogy gyorsabban szolgáltatson releváns (vagyis személyre szabott) információt. Más megfogalmazásban: „Az intelligensebb böngészési algoritmusok és a Big Data analitika fejlődése azt jelenti, hogy a gépek intuitív módon képesek lesznek tartalmat megérteni és ajánlani.”²⁰

¹⁷ Közlebebről a Minas Gerais régióban, ahol gyémántot és drágaköveket is találtak. Az egyik legnagyobb brazil aranybánya, a Paracatu ma is ott működik. Ld. *The five largest gold mines in operation in Brazil*. <https://www.mining-technology.com/marketdata/five-largest-gold-mines-brazil/?cf-view> (2024.08.30.)

¹⁸ Eric Schmidt: *Every 2 Days We Create As Much Information As We Did Up To 2003*. <https://techcrunch.com/2010/08/04/schmidt-data/> (2024.08.30.)

¹⁹ Fehér Katalin: *Digitálisidentitás-stratégiák az online adat- és tartalomhálózatokban és az online médiában. Jel-Kép, 2014/2*. <https://doi.org/10.20520/Jel-Kep.2014.2.10>

²⁰ *What is Web 3.0 (Web3)? Definition, guide and history*. <https://www.binance.com/en/square/post/750780> (2024.08.30.)

Egy példán keresztül értelmezve: akinek van Meta-fiókja (korábbi nevén Facebook), a hírfolyamot görgetve könnyen talál rövid videókat. Ha megnyit egyet, ami pl. a sportról szól, a következő felajánlott Reels-videók nagyobb számban lesznek ilyen témájúak. Minél többször kattint a felhasználó egy adott témára, annál nagyobb eséllyel kap hasonló tartalmú videókat. A rendszer – mint egy jó pincér – ismeri a vendég ízlését és kiszolgálja.

A cégek belső ellenőrzésében rejlő új lehetőségeket a BIG4 egyik másik tagja, a KPMG 2022-ben detektálta: „Lényege, hogy felismerjük, hol érdemes alkalmazni digitális innovációt az ellenőrzésekben, és ott megtaláljuk az optimális módszertant (legyen az egy leíró statisztikán alapuló jelentés vagy gépi tanulási megoldás), amelyet az üzleti műveletek értékelésére és vizsgálatára használhatunk. Az adatelemzéssel teljesen más módon nyerhetünk betekintést az adattömegek mögötti működési és pénzügyi folyamatokba.”²¹ Megemlíti továbbá, hogy az adatelemzés a historikus adatok mellett a valós idejű adatokra és az előrejelzésekre is vonatkoztatható, s összesen hét olyan érvet sorol föl, melyek közül bármelyik önmagában is elegendő lenne a módszer bevezetéséhez (pl. kevesebb időráfordítás, költségmegtakarítás automatizáció révén, hatékonyabb tervezés).

A harmadik példa szintén kapcsolódik a web 3.0-hoz. A Kínában működő Temu webshop-óriás számos árral és üzenettel kísérletezik. Teszi ezt mindaddig, amíg meg nem növeli a keresletet, azután ehhez igazítja a gyártási és szállítási kapacitást. Megfelelő tömegű rendelés esetén engedni tud az árból: ez az ún. felfaló árazás. A Forbes megbízásából egy magyar piackutató cég 2024 márciusában²² negyvenezernél is több terméket monitorozott. Az egyik érdekes megfigyelésük az országoként árazás különbségeit mutatja meg: ugyanaz a termék, amely a vizsgált időszakban Magyarországon 100 egységbe került, az USA-ban 153,6, Mexikóban 202 egységért kértek.

III. Az AI alkalmazás és a remake

III.1. Egy korai próbálkozás: a Csirkefej

A nyolcvanas években két olyan színdarab²³ megírására kérték fel Spiró Györgyöt a Katona József Színház vezetői, amely egy-egy alapító tagnak kínált jutalomjátékot. 1983-ban Major Tamás, két évvel később Gobbi Hilda kapott rá lehetőséget, hogy így búcsúzzon el a színpadtól.²⁴ Az 1986 őszen bemutatott

²¹ László András: *Ha az adat az új arany, az adatelemzés a csákány a belső ellenőrzés kezében* <https://blog.kpmg.hu/2022/08/ha-az-adat-azuj-arany-az-adatelemzes-a-csakany-a-belső-ellenorzes-kezeben/> (2024.08.30.)

²² Vaszkó Iván: *Amiről kevesen beszélnek: a Temu (nem is annyira) titkos fegyvere* <https://forbes.hu/uzlet/temu-uzleti-modell-arazas-skubi/> (2024.08.30.)

²³ Spiró megfogalmazásában a dráma szó olyan irodalmi művet jelent, amelynek a színpadra állítása valamely okból nem valósult meg, ezért itt kerülendő a kifejezés.

²⁴ Mindkét darab 50 alkalommal került színre az eredeti szereposztásban.

Csirkefej sikerdarabbá, dramaturgiai mérföldkővé, az egyik legnépszerűbb kortárs művé vált.

Az alkotó eleinte kételkedett abban, hogy az előadás egyáltalán létrejöhet. Spiró így fogalmaz a szövegkönyv 2018-as kiadásának előszavában:²⁵ „(...) *eléggyé ideologikus volt a kiindulása, csoda, hogy mégis mű lett belőle, ennek ellenére.*” A Színkritikusok Díját²⁶ kiérdemelt előadást²⁷ további tucatnyi bemutató követte idehaza és a határon túl.

Nagy visszhangot váltott ki az a változat is, ahol a darab főszereplőjét nem látják a nézők, ám az évtizedekkel korábban elhunyt Gobbi Hilda hangját hallják felvételtől. A jog oldaláról vizsgálva igen összetett a jelenség. A színésznőnek sem leszármazottja, sem oldalági rokona²⁸ nem volt, vagyonát a végrendeletében elosztogatta. Az eredeti hangfelvétel jogaival valószínűleg a színház rendelkezett.²⁹ Ha így volt, abból indulhattak ki, hogy mivel munkaviszony keretében készült a művészi alkotás, a szerzői jog a munkáltatót illeti.³⁰

Újabb szempontot ad a történetekhez, hogy egy korábban bemutatott előadás hanganyagának részlete szerepel egy új előadásban. Az alkotók feltüntették a forrást, ám a már meglévő minta felhasználásával egy újabb művészi alkotást hoztak létre. Ekkor még emberi intelligenciával.

Fentebb³¹ már említést nyert néhány adat a mesterséges intelligencia alkalmazás fejlődésének tempójáról, a fejlesztési irányokról, az új lehetőségekről. Az AI alkalmazás percről percre többre képes. Folyamatosan bővül a minta, amellyel dolgozik, és egyre szélesednek a felhasználási módok is.

Braun Róbert készített egy interjút a mesterséges intelligencia alkalmazással. Ebben az alany széleskörű nyelvi adatbázissal rendelkező szoftverként mutatkozik be. Célját ekképp határozza meg: „*A felhasználók segítése a nyelv és az információk terén. Azáltal, hogy feldolgozom és elemzem a bemeneti szövegeket, képes vagyok válaszolni a kérdésekre, javaslatokat adni, megosztani információkat és generálni szövegeket a felhasználók kérései alapján.*”³² Bár a cikk 2023 tavaszán jelent meg, a definíció azóta sem változott: a mesterséges intelligencia és az emberi kreativitás egyesítése.

²⁵ Spiró György: *Drámák III. (Az imposztor, Csirkefej, Kvartett)* Budapest, Scolar, 2018.

²⁶ *Színkritikusok Díja 1986/1987.* <https://fidelio.hu/szinhaz/szinkritikusok-dija-1986-1987-64324.html> (2024.08.30.)

²⁷ Gobbi halála után a szerepet Törőcsik Mari vette át.

²⁸ Ld. *Július 13-án történt - Gobbi Hilda halála.* <https://www.ma.hu/tart/rcikk/f/0/151333/1> (2024.08.30.)

²⁹ Ez az információ ellenőrzésre szorul, mert előfordulhat, hogy a filmváltozat hanganyagát használták fel.

³⁰ 1999. évi LXXVI tv. (a továbbiakban: Sztv.) 30.§

³¹ Ld. II.3. alfejezet

³² Braun Róbert: *Mesterséges intelligencia / Párbeszéd egy AI-val* 2023.05.19. <https://braunrobert.hu/parbeszed-egy-a-i-val/> (2024.08.30.)

Az AI alkalmazás mintákból dolgozik. Hogy mit töltünk bele, mit kérünk tőle, és az eredményeket mire használjuk, az már rajtunk, embereken múlik.

III.2. Élők és holtak duettje

1978-ban a Doors még élő tagjai készítettek egy teljes nagylemezt elhunyt társuk, Jim Morrison verseinek megzenésítéséből.³³ A közönség jól fogadta az *An american prayer* c. albumot (platinalemez lett),³⁴ a korábbi menedzserük, Paul Rothchild viszont a következő hasonlattal jellemezte: „*mintha egy Picasso-festményt bélyegnagyságú darabokra vágdosnának szét, és úgy ragasztanák ki egy szupermarket falára.*”³⁵ Mindez nem riasztotta vissza Natalie Cole-t attól, hogy 1991-ben „duettet énekeljen” elhunyt édesapjával, Nat King Cole-lal,³⁶ sem a The Beatles tagjait, hogy 1995-ben az akkor már tizenöt éve halott John Lennon demófelvételei alapján piacra dobják a *Free as a Bird* c. dalt,³⁷ mint ahogyan Susan Boyle-t sem, hogy 2013-ban „egy színpadra álljon” Elvis Presley-vel. Magyar példát is találni: a 2003-as Zámbo Jimmy emlékkoncerten.³⁸

Michael Jackson halála után az első öt évben két albumot adtak ki a korábbi felvételeivel, majd 2014-ben a világsztár hologramként „jelent meg” a Billboard-díjkiosztón. Öt évvel később érkezünk el egy újabb mérföldkőhöz, ahonnan felgyorsult a hasonló felvételek készítése (napjainkban már a mesterséges intelligencia alkalmazás segítségével). 2019-ben debütált a YouTube videómegosztó platform szolgáltató oldalán az a videó,³⁹ melyen Celine Dion duettet énekel az 1992-ben elhunyt Freddy Mercuryval. A The Rock Room által közzétett dalhoz felhasználták a Queen sztárjának videóit, és összemontírozták a képsorokat egy koncerthelyszínnek látszó színpadon készült, jelen idejű klip részleteivel. A csatornára kétszázezernél is több néző iratkozott fel, a kisfilmet több mint tizenegy millió ember látta mostanáig.

Feltételezhetően a produkció célja a figyelemfelkeltésen túl Celine Dion (másodlagosan Freddy Mercury és a Queen) brandjének továbbépítése lehetett. A

³³ Ld. *The Doors - Ghost Song*. <https://www.youtube.com/watch?v=Y3Ja7wDuY9o> (2024.08.30.)

³⁴ Ld. Örökségörzés vagy popzenei nekrofilia? <https://www.origo.hu/kultura/2014/05/tiz-halott-zenesszel-keszult-felvetel> (2024.08.30.)

³⁵ Blair Jackson: *BAM Inerview with Paul Rothchild* July 3, 1981 https://archives.waiting-for-the-sun.net/Pages/Interviews/OtherInterviews/rothchild_bam.html (2024.08.30.)

³⁶ Ld. UNFORGETTABLE - Natalie Cole/Nat K. Cole. <https://www.youtube.com/watch?v=DhpmxjRXneY> (2024.08.30.)

³⁷ Ld. *The Beatles - Free As A Bird*. <https://www.youtube.com/watch?v=ODIvONHPqpk> (2024.08.30.). Vegyes a fogadtatás: 4,3 millió megtekintés, de a Beatles YouTube-caatornájának 8,44 millió feliratkozója van.

³⁸ Ld. *Zámbo Jimmy Emlékkoncert*. <https://www.youtube.com/watch?v=2t0dfTiE3xA> (2024.08.30.) Miklósa Erikával 6.52-től

³⁹ *Freddie Mercury & Celine Dion - The Show Must Go On* <https://www.youtube.com/watch?v=s22qnUjwbqw> (2024.08.30.)

hirdetésekből származó bevétel ebben az esetben nem jelentős tényező,⁴⁰ a felvétel elkészítésének költségeit is csak részben fedezhette.

Jogsértés aligha történhetett. Ugyan a Show must go on c. dal szerzői jogi védelme az USA-ban 2062. december 31-ig tart,⁴¹ ám az ottani szabályozás (a magyarhoz hasonlóan) megengedi a feldolgozást, sőt (a brithoz hasonlóan) a szerzői jogok megvásárlását is.⁴² A Bloomberg cikke szerint⁴³ már 2023 őszén arról tárgyalt a YouTube vezetése a nagy lemezkiadókkal, hogy milyen feltételekkel szerezhetnék meg a slágerek felhasználási jogát AI-videók készítéséhez. A videómegosztó ugyanis olyan szolgáltatáson dolgozik, amely módot adna rá, hogy bárki felhasználhassa a kedvenc énekes hangmintáját a saját maga által énekelt világslágerekhez.

Erkölszi aggályt vet fel, hogy a fent említett duett létrejöttéhez Freddy Mercury nem járulhatott hozzá. Nem tudhatjuk, hogy megtisztelő vagy méltatlan felkérésnek érezte volna-e, a hozzájárulását adta volna, netán tiltakozott volna ellene. Egyértelmű választ ad erre a dilemmára a Tennessee államban, 2024 júliusában életbe lépett ELVIS-törvény (Ensuring Likeness, Voice and Image Security Act).⁴⁴ A jogszabály szerint az előadóművész hangja is⁴⁵ csak előzetes beleegyezést követően használható fel. Hazánkban a szerzői jog az elmúlt száznegyven évben ezt a megközelítést alkalmazta.⁴⁶

III.3. A kép- és hangminták felhasználásának szerzői jogi következményeiről

2023-ban nagy felháborodást keltett a Kashtanova-ügy.⁴⁷ Az alkotó a Midjourney AI képgenerátorral,⁴⁸ a Discord alkalmazáson keresztül adott meg promptokat, melyek alapján – egy chatbottal folytatott beszélgetés keretében – megérkezett a válasz, maga a generált kép. Kristina Kashtanova egy képregényt készített, melyre először megadták a szerzői jogokat, majd közölték, hogy a szövegre és az

⁴⁰ A Sicontact Kft. youtube-bevétel kalkulátora szerint összesen nagyjából 11.000 USD-re tehető Ld. <https://kalkulatorok.net/youtube-bevetel-kalkulator> (2024.08.30.)

⁴¹ Az 1978 után és az USA területén kívül készült felvételek esetében a szerző halálától számított 70. év utolsó napja Ld. Copyright Law of the United States (Title 17) <https://www.copyright.gov/title17/> (2024.08.30.)

⁴² Bővebben ld. IV.2. alfejezetben

⁴³ *YouTube Working on Tool That Lets Creators Sing Like Drake.* <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-10-19/youtube-working-on-tool-that-would-let-creators-sing-like-drake?leadSource=verify%20wall&sref=ExbtjcSG> (2024.08.30.)

⁴⁴ *Elfogadták az Elvis-törvényt, a zenészek hangja is tulajdonjogi védelmet kap.* <https://kultura.hu/elfogadtak-az-elvis-torvenyt> (2024.08.30.)

⁴⁵ A képe már 1984 óta.

⁴⁶ Ld. 1884. évi XVI. törvénycikk

⁴⁷ *Az USA-ban nem állnak szerzői jogvédelem alatt az AI-vel generált képek*

[https://jelenbolajovobe.blog.hu/2023/03/14/az_usa-](https://jelenbolajovobe.blog.hu/2023/03/14/az_usa-ban_nem_allnak_szerzoi_jogvedelem_alatt_az_mi-vel_generalt_kepek)

[ban_nem_allnak_szerzoi_jogvedelem_alatt_az_mi-vel_generalt_kepek](https://jelenbolajovobe.blog.hu/2023/03/14/az_usa-ban_nem_allnak_szerzoi_jogvedelem_alatt_az_mi-vel_generalt_kepek) (2024.08.30.)

⁴⁸ Ihász Ingrid (DreamWorldPhotography): *A képgenerátor magyar nyelvű útmutatója*

<https://www.youtube.com/watch?v=nxkb-oIEOWE> (2024.08.30.)

elrendezésre érvényes a szerzői jog, de magukra a képekre nem, mivel azokat nem ember hozta létre. Az indoklás során az USA Legfelsőbb Bíróságának 1884-es(!) ítéletére hivatkoztak.

Az eset kapcsán Máté Balázs egy 2024 tavaszán megjelent cikkében Daniel Gervais idézte.⁴⁹ A Vanderbilt Law School professzora szerint: „Ha egy gép és egy ember együttműködnek, de külön tudod választani, hogy melyikük mit csinált, akkor /a szerzői jog/ az emberi részre összpontosít majd.”

Egy jellemző mondatrészt a magyar nyelvű útmutatóból: „Szeretnél a semmiből kreatív képeket létrehozni a mesterséges intelligencia segítségével?” A különválasztás nehézségét főként az jelenti, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazás a számára elérhető mintákból dolgozik. Ha például azt az utasítást adjuk, hogy romantikus tájkép fasorral, ahol a zöld lomb és a vastag fatörzsek világosszürke színe dominál, egy emberalak is látszik, igen nagy eséllyel olyan képet kapunk, mely hasonlítani fog Paál László Út a fontainebleau-i erdőben c. művéhez. Ha gazdagabb a minta, vagyis feltöltötték a művész számos fa-tanulmányrajzát, illetve festményét, továbbá több, korabeli mester képeit is, az alapmotívumok között lehet ugyan számos különbség, ám a kép hangsúlyos elemei nagy eséllyel megmaradnak majd.

Mi tehát az alkotás értéke? Elegendő-e a kiváló gondolat, a jól tolmácsolt promptok sora, és máris megtakaríthatjuk a technikai elemeket? A művészetfilozófiai kérdések helyett ebben a dolgozatban a jogi felvetésekre koncentrálunk. Vagyis pl. arra, hogy jelen szabályozás szerint ki a jogtulajdonosa a mesterséges intelligencia alkalmazás használatával készült műveknek? Az amerikai álláspont egyértelmű: nem az az ember, aki felhasználta műveihez mások korábbi műveit és az AI alkalmazást. Nézzünk egy európai példát! A francia nemzetgyűlés digitális és postai főbizottsága (CNSP) 2024 januárjában a következő kérdéseket fogalmazta meg: „Hogyan lehet azonosítani a művészek eredeti műveit? Hogyan lehet a mesterséges intelligencia által létrehozott műveket azonosítani? Hogyan biztosítsuk a szerzők díjazását, akiknek a műveit felhasználták? Hogyan kezeljük azon művészek munkáit, akik elutasítják, hogy a tartalmukat az MI felhasználja?”⁵⁰ E felvetések alapján napjainkban is az 2019-ben megjelent EU-irányelv módosítását szorgalmazzák.

A technológia fejlődésével és a szabályozás lemaradásával hazánkban is paradox helyzet állt elő. A szerzői jogi törvény előszava világosan kimondja: „A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megővésében; egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, tekintettel az oktatás a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is; gondoskodik továbbá a szerzői jog és a kapcsolódó jogok széles

⁴⁹ Máté Balázs: *AI tartalmak és szerzői jog – Mi zajlik az USA-ban?* <https://marketingprofesszorok.hu/szerzoi-jog-ai-usa.html> (2024.08.30.)

⁵⁰ I.d. *Az MI miatt átírt a szerzői jogi törvényt Franciaország*, <https://sg.hu/cikkek/it-tech/156398/az-mi-miatt-atirma-a-szerzoi-jogi-torvenyt-franciaorszag> (2024.08.30.)

körről hatékony érvényesüléséről”.⁵¹ Eközben viszont megvan a technikai lehetőség rá,⁵² hogy mások hangmintájának és/vagy szerzeményének felhasználásával bárki új felvételeket készíthessen a mesterséges intelligencia alkalmazás révén, ezeket nyilvánosságra hozza, bevételt generáljon, ismertséget szerezzen, bármiféle előzetes hozzájárulás vagy jogdíjfizetési kötelezettség nélkül. Hosszú lenne felsorolni, hogy a felsorolt tevékenységek hány ponton ütköznek a szerzői jogi törvénnyel, az pedig még hosszabb lenne, ha a többi jogszabállyal való kapcsolatot is vizsgálnánk.

Képzeljünk el pl. egy olyan videót, ahol egy magyar közszereplő a választási kampány finisében irredenta dalt énekel! Hasonló eszközzel a 2024-es uniós és önkormányzati választásnál is éltek egyes politikai szereplők, azzal a kiegészítéssel, hogy a kompromittálónak vagy éppen parodisztikusnak szánt felvételekre *social media* kampány keretében irányították rá a figyelmet.⁵³

IV. Szereplők és szerepek

IV.1. Alkotók vagy előadók?

Régóta dúl vita arról, ki tekinthető a mű alkotójának és ki az előadójának, illetve, hogy lehetnek-e szerzői jogai az előadónak. A XX. század elején általános vélekedés szerint nem. „Az előadóművész nem alkot művet, hanem valamely már létező művet művészi előadásában teszi a közönség számára érzékelhetővé” – fogalmazza meg a korabeli álláspontot összefoglaló munkájában Nótári Tamás.⁵⁴ Az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról az előadóművészeket is a jogszabály anyai közé sorolja.⁵⁵

A komolyzene rajongói számára ismerős érvelés, hogy az előadó egyben interpretátor is, s mint ilyen, érvényesült a szerzői jog egyik legfontosabb kritériuma, az egyéni, eredeti jelleg.⁵⁶ Elegendő meghallgatni Rahmanyinov 3. zongoraversenyét a két korszakos zseni, Kocsis Zoltán⁵⁷ és David Helfgott⁵⁸ előadásában, máris észlelhetők az eltérő személyiségből adódó, jelentős különbségek. Érdekes esztétikai tanulmány születhetne abból, hogy a technikailag a világ egyik legnehezebbnek tartott zongoraművének eljátszása közben milyen nyugalom és összerendezettség jellemzi az egyikük, milyen egzaltáltság és viharzás

⁵¹ Ld. az Sztv. előszava

⁵² Egy oktató videó a Voicify.ai használatáról: *Hogyan Készíts AI D.A.L. Cover-t EGYSZERŰEN?* <https://www.youtube.com/watch?v=9QWMsEn9BsQ> (2024.08.30.)

⁵³ Egy tetszőleges napon, 2024. augusztus 13-án összesen 73 találatot adott a YouTube az „Orbán Viktor AI cover” kereső kifejezésre, a résztalálatok kiszűrése után.

⁵⁴ Nótári Tamás: *A magyar szerzői jog fejlődése* Szeged, Lecturn, 2010. 203. o.

⁵⁵ Sztv. 1.§ (8)

⁵⁶ Sztv. 4.§ (2)

⁵⁷ *Rachmaninoff piano concerto no.3.* <https://www.youtube.com/watch?v=F2Gsc4Ybr8> (2024.08.30.)

⁵⁸ *Rachmaninoff piano concerto no 3 Mvt 1.* <https://www.youtube.com/watch?v=2tRZ4ZLZ31E> (2024.08.30.)

a másíktuk játéktát.⁵⁹ Egy bizonyos: esetük jól példázta, mennyit tehet hozzá egy zenemű sikeréhez annak előadója.

A könnyűzenében még bonyolultabb meghúzni a határvonalat. A dalok többségét utólag kottázzák le, a próbateremben, majd a koncerteken leginkább bevált verziót örökítve meg. Egyes zenekarok a tagok között egyenlően osztják fel a szerzői jogokat, mások esetében egy vagy két személyt jelölnek meg szerzőként. Erre lehetőséget ad a jogszabály az együttesen létrehozott műről szóló részben.⁶⁰ Igaz, úgy definiálja, hogy „*ha a megalkotásban együttműködő szerzők hozzájárulása olyan módon egyesülnek a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni.*”⁶¹ Míg azt könnyű elhinni, hogy egy szológitáros a basszusgitár szólamát is meghatározta, azt már jóval nehezebb, hogy mit írhatott elő pl. az énekes a fúvósoknak vagy a percussionistáknak. Egy újabb tényező tovább nehezíti a meghatározást: bár nyilvánvaló, hogy az eltérő szólamokat ki adja elő, ám azt vajon ki mondja meg, hogy a vokalista frazírijaiban alkotónak számít vagy előadónak?

Elvis Presley volt az első a könnyűzene történetében, aki menedzsere sugalmazására az előadói jogdíjon felül a szerzői jogdíjból is részt kért, méghozzá egyharmadot.⁶² Igaz, ezért „cserébe” néha változtatott a hangszerelésen, ám volt olyan világláger,⁶³ amelynél még a demófelvételen hallott szerző frazíriáit is hangról hangra utánozta a lemezfelvételen.

Ma már hazánkban is összetettebb módon működik a zeneipar. A korábbi struktúrába több szereplő épült be: a zeneszerző-szövegíró-előadó-kiadó négyeshez csatlakozott a hangmérnök/hangproducer és a műszaki személyzet, majd a hierarchia csúcán megjelentek a zenei producerek. Működésük hasonló, mint a projektvezetőké: összehangolják a specialisták munkáját, és döntéseket hoznak bármely területen. Esetükben is van mód a szerzői jogok megszerzésére, ám ehhez munkáltatóként kell szerepelniük.⁶⁴

A szerzői jogi törvény különféle bontásban (halmaz-részhalmaz)⁶⁵ összesen harminc területet sorol föl. A kérdés optikája területenként más és más. Egy épület esetében mindig van különbség a tervek és a megvalósult építmény között, és nem egy esetben a kivitelező kreativitása egészíti ki a tervező rajzát/modelljét. A képzőművészet terén történelmi hagyományai vannak az együttes alkotásnak. Az ókori görög szobrászok között minden munkafolyamatnak megvolt a maga gazdája (a kőtömb előkészítése a test sziluettségéig a legkisebb, az arc és a kezek kidolgozása a legnagyobb szakértelmet igényelte), ebben az értelemben megelégedtek a manufaktúrák működését. A XVIII. második felében Francisco

⁵⁹ Az is érdekes kérdés, hogy a stúdiófelvételekről kiszűrt, ám a koncerteken jól hallható Kocsis-fűjtatások és Helfgott-motyogások, mint egyedi effektek részei-e az előadásnak.

⁶⁰ Sztv. 6.§

⁶¹ Uo. (2)

⁶² Albert Goldman: *Elvis*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1985. 217. o.

⁶³ Ld. Don't be Crue! (Komár László fordításában: Ne légy kegyetlen).

⁶⁴ Sztv. 30.§

⁶⁵ Pl. Sztv. 1.§ (2) d „a színmű, a zenés színmű, a táncjáték és a némajáték”

Goya segédként Luzán mester képein festette a lovak farát, és udvari festő korában ugyanez volt a feladata az ő segédjének. A törvény logikusan elkülöníti a művet és annak tervét. Salvador Dalí pályafutása utolsó harmadában számos olyan tervet készített, melyeket később más művészek valósítottak meg.⁶⁶ A színházi szerző és a dramaturg munkamegosztása szintén nehezen különíthető el, főként, ha a rendezői ötletek mellett még a színészi rögtönzések egy része is bekerül a szövegekönyvbe (jellemzően a sugópéldányba). A film esetében nagyon hasonló a helyzet, annyi különbséggel, hogy több ember is beleszól a végleges változatba (pl. operatőr, rendezőasszisztens, vágó). Itt érdemel említést az Egészséges erotika című, 1986-ban bemutatott film, melynek ikonikus absztrakcióját, a keféres pohár rázogatót Rajhona Ádám színész találta ki,⁶⁷ mikor a forgatás szünetében ebédhez készülődött.

A szinkronszínész szakma tagjai a 2010-es évek elejétől hangoztatták, hogy jogdíjat kérnek a filmekért, televíziós sorozatokért. Indokaik között szerepelt a művészi hozzáadott érték mellett az a régen hangoztatott érv is, hogy a felvételek miatt kevesebb néző jön el a színházba. Utóbbi gondolattal már 1936-ban(!) találkozunk, Alföldy Dezső művében.⁶⁸ A szakmai egyeztetések, az egyre hevesebb hangvételű nyilatkozatok, majd a sztrájkfenyegetés hatására sikerült elérni, hogy az EJT⁶⁹ 2017-ben először fizetett ki jogdíjat a televíziós- és animációs filmsorozatok szereplőinek. Az összeg nem jelentős: mintegy 1500 magyar és külföldi alkotó között osztottak fel összesen 220 millió forintot.⁷⁰

56

IV.2. Örökösök vagy vásárlók

Paul McCartney 1981-ben rögzítette a Say, say, say c. dalt Michael Jacksonnal.⁷¹ Elmesélte neki, hogy még 1963-ban alapítottak egy zeneműkiadót a Beatles dalainak menedzselésére. A zenekar tagjai között korántsem voltak egyenlők a tulajdoni arányok: McCartney és Lennon harminc-harminc százalékot birtokolt, míg pl. Ringo Starr csak 0,8%-ot.⁷² A dalok jogai az ATV-hez kerültek, aki a duett elkészítésének évében húszmillió fontért engedte volna át azokat McCartneynak. Három évvel később Jackson 47,5 millió dollárért és egy ausztráliai jótékonyági

⁶⁶ Jellemző példa a Royal Heart (a Dalí Jolies ékszerkollekción központi darabja), melynek elkészítése Carlos Alemany ezüstművész nevéhez fűződik.

⁶⁷ Falkay elvtárs, a gyárigazgató szerepében

⁶⁸ Alföldy Dezső: A magyar szerzői jog, különös tekintettel a M. Kir. Kuria gyakorlatára. *Jogállam* 53, 1936. digitálisan elérhető:

https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZTNH_Konyvek_0086/?pg=0&layout=s (2024.08.30.)

⁶⁹ Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület

⁷⁰ *Először kaptak idén jogdíjat a szinkronszínészek* <https://www.vg.hu/cegvilag/2017/12/eloszor-kaptak-iden-jogdiat-szinkronszineszek> (2024.08.30.)

⁷¹ *Paul McCartney – Say Say Say (ft. Michael Jackson)* <https://www.youtube.com/watch?v=YnFknaD9eWY> (2024.08.30.)

⁷² *Paul McCartney és Michael Jackson – Barátságból háború.* <https://thebits.hu/paul-mccartney-michael-jackson-beatles-dalok-kiadoi-joga.php> (2024.08.30.)

koncertért szerezte meg a katalógust, amiből végül az énekes tulajdonrészét 2016-ban 750 millió dollárért adták el örökösei a Sony/ATV-nek.⁷³

McCartney 2016 tavaszán egy jogfelbontási kérelmet⁷⁴ adott be az USA-ban, hogy legalább 32 saját szerzeményének a jogait visszaszerezze. Ha a zeneszerző sikerével zárul az eljárás, a döntés kizárólag az USA-ban lesz érvényes, a többi országra vonatkozóan továbbra is a zeneműkiadó birtokában maradnak a jogok.

A felvetés hazánkban első látásra irrelevánsnak tűnhet. A szerzői jogi törvény – ellentétben az angolszász szabályokkal – nem ad módot arra, hogy a szerző (és így annak örököse) közvetlenül értékesítse a szerzői jogokat.⁷⁵ Ez az előírás azonban megkerülhető, ha egyszeri értékesítés helyett pl. a többszörözés, a terjesztés, a nyilvános előadás, vagy akár mindegyik engedélyezése szerepel a szerződésben. Nincs határa annak sem, milyen időtávra és milyen korlátozásokkal állapodnak meg a felek (pl. kizárólagosság).

A jogszabály alapesetben a szerző (több szerzős mű esetén az utójára elhunyt szerzőtárs) halálától számított hetven⁷⁶ évig ad védelmet. A szerző(k) halála után nyilvánosságra hozott művek esetében ez az időtartam a megjelenéstől számított huszonöt év.⁷⁷ Mindkét említett esetben a halálesetet vagy a nyilvánosságra hozatalt követő évet követő esztendő első napjától kezdődik a védelmi időszak.

A magyar gyakorlatban alapvetően kétféle örökös magatartás alakult ki. Az egyik a hagyatékot gondozó attitűd, ahol első a szerző akarata, az életmű egysége. Jellemző példa rá az Örkeny-hagyaték, melyet az író alkotói végrendeletének megfelelően kezelnek az örökösök. A másik viselkedésforma bevételfókuszúként jellemezhető: az örökös a jogdíjért cserébe szinte korlátlan felhatalmazást ad a felhasználónak.

Az itteni piac mérete jóval kisebb, mint az amerikaié, ám a bevételek korántsem elhanyagolhatók. A vidéki magyar színházak nagyszínpadának nézőtere átlagosan ötszáz néző befogadására alkalmas. Ha négyezer forintot tekintünk a 2023/24-es évadra jellemző vidéki jegyárnak,⁷⁸ tekintetbe vesszük a fontosabb tényezőket: a bruttó-nettó különbséget, a foglaltsági arányt, a szerzők számát, az átlagos jogdíj mértékét és a szériaszámot,⁷⁹ 2,5 millió forintot meghaladó jogdíj jön

⁷³ Sony Music Publishing, <https://www.sonymusicpub.com/en> (2024.08.30.)

⁷⁴ Notice of termination, bővebben ld. <https://www.copyright.gov/recordation/termination.html> (2024.08.30.)

⁷⁵ Sztv. 4.§ (1)

⁷⁶ Sztv. 31.§ (1-2)

⁷⁷ Sztv. 32.§

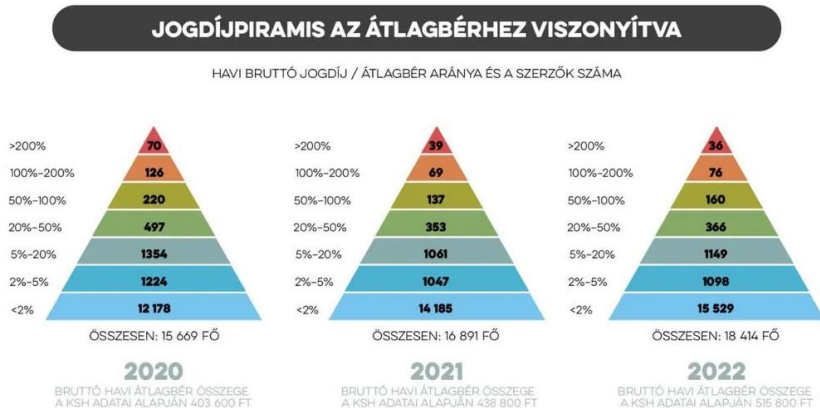
⁷⁸ Ld. www.jegy.hu (2024.08.30.)

⁷⁹ A példában 5% ÁFA, 90%-os foglaltsági arány, egyszeres mű, a nettó jegybevétel 10%-át kitevő jogdíj és 15-ös széria szerepel, figyelmen kívül hagytam a bérletpolitikát és más kedvezményeket.

ki. Ugyanez egy fővárosi, nagyobb nézőterrel rendelkező színházban,⁸⁰ akár a tízmillió forintot is elérheti.

Konkrét adatokkal főként könnyűzenei területen rendelkezünk. Az Artisjus által közzétett felosztási metódus szerint⁸¹ 2022-ben összesen 8,67 milliárd forint jogdíjat fizettek ki a hazai szerzőknek. Átlagosan alig félmillió forintot.⁸² Az eloszlás itt sem mondható egyenletesnek, amint az alábbi ábra mutatja:

1. ábra - Jogdíjpiramis

Forrás: Pazarul jövedelmezhet a Reptér, tisztul a könnyűzenei jogdíjpiac.

<https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2023/12/pazarul-jovedelmezhet-a-repter-tisztul-a-konnyuzenei-jogdijpiac> (2024.08.30.)

Mindössze az érintettek (szerző, előadó, vagy hangfelvétel-jogtulajdonos) 0,6%-ának jogdíjbevétele éri el vagy haladja meg a bruttó havi átlagbér összegét. Azok aránya, akik évente legalább félhavi(!) átlagbért kapnak a műveikért, nem éri el a tíz százalékot. A trend sem kedvező: 2020-ban ez az arány még 14% felett volt. Ennek egyik legfőbb oka az lehet, hogy 2020 és 2022 között 17 százalékot meghaladó módon nőtt az érintettek száma, s bár növekedtek a jogdíjak is, a legtöbben a jogdíjpiramis legalsó sávjában helyezkednek el. Itt sem kedvező a trend: 2020-ban számuk 78% alatti, 2022-ben már közel 85%-os.

Arról, hogy közülük hányan alkotók, hányan örökösök, illetve, hogy az egyéb jogtulajdonosok hogyan szerezték meg ezt a státuszt, eddig nem találtam

⁸⁰ Pl. az 1300 fős nézőterű Vigaszínház

⁸¹ *Jogdíjfelosztás*. <https://www.artisjus.hu/szerzoknek/jogdijfelosztas/> (2024.08.30.)

⁸² A jogdíjbevétele 18414 szerző között oszlik el.

nyilvános adatot. A következő lépés ebben a kutatási irányban egy primer kutatás elvégzése lehet az Artisjus bevonásával.

IV.3. Körön kívül: az AI alkalmazás fejlesztői

A mesterséges intelligencia alkalmazást fejlesztő vállalkozások a folyamat talán legtitokzatosabb szereplői. Működésüket általában tőzsdei befektetők finanszírozzák.⁸³ A mintákhoz tudományos kutatás örvén férnek hozzá. 2023 tavaszán kezdődött a hollywoodi írósztrájk, melynek követelései között a forgatókönyvek AI alkalmazásban való felhasználásának tiltása is szerepelt.⁸⁴ A 2010-es évek óta egyre több per indul, főként az USA-ban, ahol a szerzők kifogásolják, hogy műveiket a cégek az AI „tanítására” használják fel.⁸⁵

Az AI alkalmazásfejlesztők közvetlenül nem érdekeltek a jogdíjak terén, mert az emberi beavatkozás nélkül készült alkotásokat nem védi a szerzői jog. A 2018-ban indult Thaler-perben 2023-ban született ítélet, mely kimondta, hogy „(...) az emberi alkotó az alapvető feltétele a szerzői jogoknak, évszázados értelmezés szerint.”⁸⁶ Az indoklásban az az érv is szerepelt, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazás mintakészletében nem jogszerű elemek is szerepelhetnek.

IV.4. További szereplők

Az AI alkalmazás fejlődéséből számos multinacionális cég profitál. Működésüket röviden úgy írhatnánk le: maximális bevétel, minimális adók. Lássunk egy konkrét példát! A fentebb már említett YouTube végső tulajdonosa a Google.⁸⁷ A YouTube a csatorna-tulajdonosok által feltöltött tartalmakkal figyelmet generál, ezt reklámbevételekre váltja, és ennek az összegnek egy részét fizeti ki a csatorna-tulajdonosoknak. Azzal, hogy a feltöltő valóban az alkotó-e, csupán annyira törődik, hogy jogi szempontból ne legyen támadható. Felületet biztosít a szerzői jogok tulajdonosainak, hogy bejelenthessék, ha valaki jogbitorlást követ el. Indokolt esetben leveszi a vitatott videót, de nem ad kártérítést a korábbi, bizonyíthatóan jogosulatlan felhasználás miatt (holott ebből a feltöltő mellett neki is bevétele keletkezett). 2019-ben a YouTube éves reklámbevétele meghaladta a 15 milliárd USD-t.⁸⁸ Ez a mérték a COVID alatt aligha csökkent. A Google-től azonban nem könnyű konkrét információt szerezni: az első, nyilvánosnak tekinthető pénzügyi jelentésüket 15 év után tették közzé.

⁸³ 2018-ban a 10 legsikeresebb 10 AI-fejlesztő cég mindegyike jelen volt a tőzsdén ld. <https://novekedes.hu/tech/a-10-legsikeresebb-mesterseges-intelligenciat-fejlesztzo-ceg> (2024.08.30.)

⁸⁴ *Hivatalos: véget ért a hollywoodi írósztrájk, amely megbénította Hollywoodot.* <https://24.hu/kultura/2023/09/27/hollywoodi-forgatokonyviro-sztrajk-wga-vege/> (2024.08.30.)

⁸⁵ *A mesterséges intelligencia alkotásait nem védi a szerzői jog.* <https://www.vg.hu/kozelet/2023/08/a-mesterseges-intelligencia-alkotasait-nem-vedi-a-szerzoi-jog> (2024.08.30.)

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Az Alphabet nevű cégen keresztül.

⁸⁸Koi Tamás: *Kiderült, mekkora bevételt hoz a Youtube a Google-nek.* <https://www.hwsz.hu/hirek/61380/youtube-google-alphabet-arbevetel-jelentes.html> (2024.08.30.)

Az adózási oldalon alkalmazott technika egyik fontos eleme az, hogy a Google fizikailag nincs jelen minden országban, ahol szolgáltat. Csakis ott működtet céget, ahol erre kötelezik, és ott adózik, ahol a legalacsonyabb az adókulcs. 2012-ben kiderült, hogy egy bermudai fantomcégen keresztül közel tízmilliárd⁸⁹ USD bevételhez jutott adózatlanul.⁹⁰ 2011-ben átlagosan 3,2% adót fizetett az európai bevételei után (az EU átlagos adóterhelése akkor 30% körüli volt). Úgy ellensúlyozza a bevételeit, hogy a regionális központok, melyek mindig a legalacsonyabb társasági adókulcsot alkalmazó országokban működnek, nagyságrendileg akkora számlát állítanak ki a más országokban működő cégeknek, mint amekkora a bevétel volt. Osztalékot az USA-ban kell fizetniük, ahol adózni is kellene utána, ezért a profit jelentős részét nem utalják át, inkább fejlesztésekre és felvásárlásokra költik. A modell más világcégeknél is hasonlóan működik.

Góliát után nézzük Dávidot. A jogvédő szervezetek szoros együttműködésben dolgoznak egymással, mert csak így biztosítható, hogy az általuk képviselt művészek a világ szinte minden országában szerzői jogi védelmet kapjanak, és hozzájussanak az őket megillető jogdíjakhoz. 2023 nyarán tizenegy⁹¹ jogvédő szervezet közzétett egy nyílt levelet, melyben határozottan kijelenti: globális megoldásokat kell találni annak biztosítására, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazással foglalkozó vállalatok javadalmazzák azokat a szerzőket, előadókat, és más alkotó embereket, akiknek a műveit hasznosítják.⁹² A több mint 6 millió művészt képviselő szervezetek hét alapvető fogalmaztak meg a kormányok számára a szükséges szakpolitikák és jogszabályok kidolgozásához. Ezek közül az első, hogy a szerzőket és előadóművészeket védő jogokat érvényesíteni kell, ha alkotásaikat a mesterséges intelligencia rendszerek hasznosítják.

Az EU és a nemzeti kormányok elsődleges feladata az volna, hogy képviseljék az állampolgárok érdekeit. A multinacionális cégek és a munkavállalók közterhei közötti, tízszeres mértéket is meghaladó különbség egyelőre mégsem elegendő ahhoz, hogy szavakon, jegyzőkönyveken és néhány erőtlen próbálkozáson túl érdemi változás történjen. Jó példa erre az általános forgalmi adókulcs bevezetése. Évekig tartó egyeztetés után megszületett a döntés az egységes közteherrel, ám ezt a tagállamok eltérő módon alkalmazhatják.⁹³

⁸⁹ 9,8 Mrd USD

⁹⁰ 430 milliárdnyi adót trükközött el a google. https://index.hu/tech/2012/12/11/430_milliardnyi_adot_trukkozott_el_a_google/ (2024.08.30.)

⁹¹ Az AEPO-ARTIS, az ALCAM, az AMA, az APMA, a CIAGP, a CIAM, a CISAC, az ECSA, az IMPF, az MCNA és a SCAPR (közülük a világhírű Abba-szerző, Björn Ulvaeus által irányított CISAC a legjelentősebb, 116 országban több mint ötmillió alkotót képvisel).

⁹² A 2023. július 20-án közzétett Nyílt levél A világ szerzői és előadói alkotókat megillető jogokat követelnek a mesterséges intelligencia térnyerése miatt. <https://www.cisac.org/Newsroom/articles-lobbying-global-creators-and-performers-demand-creative-rights-ai-proliferation> (2024.08.30.)

⁹³ *Aja – szabályok, adókulcsok.* https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_hu.htm (2024.08.30.)

2023-ban már sikerült eljutni egy vámügyi rendeletjavaslatig,⁹⁴ ám a megvalósítás várat magára. 2024 januárjában 130 adószakértő írt levelet az Európai Bizottságnak, melyben így fogalmaznak: „(...) (a) jelenlegi együttműködés elégtelen az uniós adó jog jelenlegi kibívásainak kezelésére.”

A nemzeti kormányok tehetetlenek a multinacionális cégek ellen. Láthattuk a Google példáján: ha a szabályozást az egyik EU-tagországban megszigorítják, a munkaerő és a tőke szabad áramlásáról szóló uniós alapelvek kihasználásával az érintett vállalkozások egyszerűen székhelyet váltanak.

Az egyetlen megoldás a nemzetközi összefogás lehetne. Ám a mechanizmus, ami a szerzői jog terén az 1886-os Berni Egyezménytől az 1975-ös Párizsi Szerződésig működött,⁹⁵ ma már nem képes kezelni a megváltozott helyzetet. Emlékezzünk a 2018-as döntésre, melyben az Európai Parlament plenáris ülése 318:278 arányban elutasította a szerzői jog reformtervezetét, amit két éven át készítettek elő, közel negyvenezer(!) művész bevonásával. A bírálók ugyan „elismerik, hogy elavult a 2001-ben életbe lépett uniós szabályozás, de szerintük egyes tervezett rendelkezések veszélyeztetnék az internet szabadságát.”⁹⁶

V. Összegzés

Az Akhilleuszként vágatató AI alkalmazások egyre kevésbé érzik fontos tényezőnek a teknősként cammogó szabályozást. Jól jellemzi a helyzetet Axel Vossnak, az Európai Néppárt jelentéstevőjének, 2018-as júniusi nyilatkozata: „Szeptemberben visszatérünk az ügyre, és megpróbáljuk úgy orvosolni a kifogásokat, hogy közben sikerüljön összehangba hozni a szerzői jogi szabályozást a modern digitális korral.”⁹⁷ Az elutasított javaslatról két éven át tartottak szakmai és politikai egyeztetéseket, majd újabb három hónap múlva visszatérnek rá. 2019-ben meg is született az EU-irányelv. Külön tanulmányt érdemelne, hogy mára mennyire korszerű. Álljon itt ehhez egyetlen adalék: napjainkban az AI alkalmazások fejlesztése átlagosan háromhavonta hoz újabb verziót, és a sebesség egyre tovább gyorsul.

A mesterséges intelligencia területén az üzleti érdekek egyelőre felülírják a szerzői jogi szempontokat (emlékezzünk a YouTube reklámbevétel elosztási gyakorlatára, a mesterséges intelligencia alkalmazással készíthető kampányvideókra vagy a magyar jogdíjpiramisra) Láthatóan nem képesek lépést tartani a technikai fejlődéssel sem a nemzetközi szervezetek, sem pedig a politikai erők, pedig globalizált világunkban globális megoldásra lenne szükség.

⁹⁴ 2023. május 17. Rendeletjavaslat az új uniós vámkódex létrehozásáról

⁹⁵ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

⁹⁶ Ld. *Nem ment át a szerzői jogi reform az Európai Parlamenten.* <https://sg.hu/cikkek/it-tech/132054/nem-ment-at-a-szerzoi-jogi-reform-az-europai-parlamenten> (2024.08.30.)

⁹⁷ Uo.

A jelenlegi helyzet fennmaradása napról-napra csökkenti a jogbiztonságot. A szigorú, egységes szabályozás áll a skála egyik végpontján, a szerzői jogok semmibe vétele a másikon. Valamiféle kompromisszum lehet a megoldás, de amíg ellenérdekelteknek érzik magukat a felek, és nincs kényszerítő erő, kicsi az esély érdemi tárgyalásokra.

Újabb tanulmányt érdemel az angolszász és az európai szabályozás útjának összevetése, az EUB és a nemzeti bíróságok döntéseinek összehasonlítása, a vonatkozó hazai szerzői jogi gyakorlat elemzése, a jogdíjpiac szereplőinek vizsgálata, a jelenlegi helyzet okozta károk felmérése, valamint a megoldási lehetőségek részletes kidolgozása.